Scatiul și stăpânul său

de Anton Holban

Aș vrea să prind aici silueta unui scatiu și să-mi liniștesc părerile de rău de a mă fi despărțit de el. Îl botezasem în glumă Boris, dar aspectul lui n-avea nimic comic, cu penele moi și mărunte, colorate așa de delicat, și, mai ales, cu căldura mereu vibrantă ce se degaja din trupul mic. L-am cumpărat de la unul din negustorii de păsări din Piața de Flori numai pentru douăzeci de lei, și mi s-a părut ciudat, după ce l-am cunoscut bine, ce ieftin poate să coste minunea aceasta. Căci în lungile seri de iarnă, de singurătate, m-am învățat să-l examinez de aproape, să-mi mângâi cu el deznădejdile, și mai ales să-i cercetez resorturile interioare, resorturi nuanțate, subtile, abia perceptibile pentru un nerăbdător lipsit de finețe, dar pentru mine certe, cauzându-mi mereu surprize turburătoare și părerea de rău că nu e mai mare sau că mâna mea nu e mai mică, să-l pot alinta cu toată afecția de care eram invadat, ca pe o pisică, fără să-i fac impresia unui uriaș înspăimântător.

I-am luat o colivie spațioasă, cu plafonul rotund, ca să nu se lovească la cap și să-și jupoaie penele; într-o străchinuță i-am pus semințe de cânepă după ce i le-am sfărmat cu o piatră, într-un ulcior, nu prea mare, ca să nu se înece, i-am turnat apă proaspătă, i-am trecut printre gratii, la diferite distanțe și înălțimi, bețigașe, înțepenite solid și legate cu sfoară chiar, pentru plimbare, și l-am cocoțat pe o etajeră înaltă, ca să n-ajungă la el Emil, motanul, celălalt prieten al meu, în fața patului pe care stau toată ziua, citind, scriind sau vagabondând cu mintea printre stele, pentru a-l avea mereu în observație, îmi plăcea capul lui mititel mereu agitat, cu ochii ca două gămălii, mereu privind cu curiozitate și cu atenție ca să nu i se întâmple ceva, și era fermecător când se apleca grăbit să ciugulească semințele sau când se lăsa pe spate după ce prindea o picătură de apă. Și corpul minuscul cu pene galbene pe piept, de o nesfârșită duioșie, cu penele cenușii pe spate — ce minunată îmbinare de cenușiu și galben! — iar când îl țineam în mână, fie că voiam să-i curăț colivia, fie că nu puteam rezista dragostei pe care i-o purtam și mi-l apropiam, cu toate că gestul meu îl speria, îl simțeam cald, mult mai cald decât un om, tremurător, moale, și inima lui se zbătea în mâna mea, asigurându-mă că jucăria fusese făcută de un meșter divin.

Ce bicisnici suntem de fapt! Eu, care-mi admir atât unele curajuri! Care am atâtea remușcări pentru unele răutăți! Sau, mai degrabă, ce plini de contradicții suntem! Căci în timp ce sunt în stare să chinui, să spun vorbe rele sau să distrug un suflet și

să-l prefac în cenușă, aș fi incapabil, pentru toate averile din lume, să strâng pumnul, cu toate că așa de simplu ar fi, și să sfarm în el scatiul!

Dar picioarele lui mă minunau mai mult ca orice, mai mult chiar ca bătaia inimii. Așa de subțiri, de fragile, și totuși așa de nervoase, trecând prin ele curente de spaimă și agă— țându-se disperat de vreun bețișor, de încercam să-l desprind. Ce obiect de artă, și cu ce rafinament și migală au fost Ițicrate!

În comparație, mâinile cele mai fine, mai elegante, mai nervoase, ce rudimentare par!

Cu vremea am reușit să ne înțelegem. Știam perfect când am uitat să-i schimb mâncarea sau apa, căci se pricepea să mă înștiințeze prin tot felul de sunete stridente, când îi era dor de tovarăș, căci atunci sunetele lui păreau strigăte de chemare.

După fiecare ciripit aștepta parcă un răspuns din afară, și, într-adevăr, nu trecea mult, și auzeam ecoul de după fereastră. Atunci conversația începea în voie și mi se părea chiar că discern, după accente, întrebări și răspunsuri.

Uneori Boris era perfect împăcat cu soarta lui de întemnițat fără speranțe de salvare, căci cânta fără grijă câte un cântec de fiecare rază de soare, până ce se făcea întuneric. Cântecul lui, ce farmec, și cum să-l transcriu aici, căci nici memoria muzicală celebră a lui Mozart nu l-ar fi putut reține, așa era de felurit, de mereu cu noi arabescuri, curgând fără istovire ca o apă, improvizând în fiecare clipă și schimbând mereu tăria și lungimea trilului! Și uneori, sunetul, după ce se întorcea molcom împrejurul lui și se rostogolea în roate egale, brusc se înălța, încerca parcă să treacă peste acoperiș și peste aer, până la Dumnezeu. Dar uneori Boris era supărat, cine știe ce supărare fără motiv, căci eu avusesem grija lui, nu știam ce se mistuie în el și nu izbuteam să-l fac să-și părăsească preocupările, orice stratagemă aș fi încercat, dacă l-aș fi speriat, sau dacă i-aș fi cântat, sau chiar dacă i-aș fi prins de gratii o smochină, mâncarea lui favorită. Atunci își alegea, dintre bețigașe, două din multele pe care i le-am pus, și sărea de pe unul pe altul la nesfârșit, în sărituri egale, făcând un zgomot monstru, parcă ar fi fost balansul unei pendule. Îl înțeleg, văzându-l așa, cel mai puțin, dar îl simt cel mai asemuitor mie, frate…

Una din marile mele bucurii era să-l văd dormind. Și-a cumințit agitațiile, și-a închis ochii, și-a pus capul pe umeri, și-a acoperit ciocul cu pene, și acum doarme cuminte. Și dacă îl tulbur prin cine știe ce zgomot neașteptat sau prin aprinderea electricității, se trezește necăjit, se uită să vadă ce s-a întâmplat, încearcă din nou să

doarmă acoperindu-și ciocul, dar e zădarnic, căci îl supără lumina, și iarăși se uită, și iarăși închide ochii. Și atunci, oricâtă insomnie aș avea, oricât m-ar pasiona o carte sau aș vrea să transcriu vreun gând, sting și-l las să se potolească. După un timp, i-am făcut o învălitoare specială, cu care îl acopeream de îndată ce apărea luna, și așa de bine se simțea la întuneric, încât dimineața, de întârziam să-i scot învălitoarea, dormea mai departe, chiar de-aș fi făcut zgomot sau l-ar fi chinuit vreo păsărică din copacul de peste drum, care-l anunța că mâncarea e bună, apa limpede și roua, în care sclipesc razele, minunată.

Îl făceam să ia parte la frământările mele, și nu o dată am vorbit cu el, i-am spus necazurile sau speranțele. De Anul Nou am adus în cameră un mic brad, de care am legat lumânărele, câteva bomboane învelite în hârde poleită și un Moș Crăciun. La colivia lui Boris am agățat niște flori și i-am pus smochine. I-am cumpărat, ca dar deosebit, și o piuliță în care se sparg ușor semințele. Numai noi amândoi am ascultat cele douăsprezece bătăi ale ceasului care vesteau un alt an. Și nu mă simțeam complect singur.

Dar n-aș vrea, din cauza vibrației pe care o pun fără să vreau vorbind de păsărică mea dulce, să se creadă că nu am observat-o cu obiectivitate, ca să extrag din ea concluzii precise. Astfel, îi dam drumul prin cameră ca să-și dezmorțească aripile și să-și facă iluzia unei libertăți, să vadă mai ales bine iarna de afară, care ar fi omorât-o, și că este, totuși, o privilegiată, dar după câteva roate prin aer, după jocuri pe tablouri și pe oglindă, pe șnurul de la lampă, se întorcea la colivie, și după ce sărea pe gratii, reintra docilă pe portiță. Semn de inteligență, de a-și fi regăsit locuința, sau semn de prostie, deoarece se deprinsese cu închisoarea, și-o prefera chiar înainte de a-i fi foame și a fi obligată să se întoarcă la semințe? Am fost în stare să fac și o nouă experiență. Am mai avut o colivie în cameră (locuită un timp de un sticlete, Roza, pe care însă l-am dat, căci făcea un scandal insuportabil și îmi bătea scatiul), dar Boris se întorcea numai la colivia lui, indiferent dacă le-aș fi schimbat locul obicinuit și le-aș fi înlocuit una cu alta. Deci avea obiceiuri bine stabilite și fidelități.

Cu ocazia patefonului se porni cea mai mare prietenie între noi. În clipele de singurătate deplină — când nu sunt ele? — mă consolez cu muzica, sau mai bine zis mă chinui odată cu fiecare notă.

Pe masa din mijlocul camerii, instrumentul, care pentru mine are viață ca o adevărată ființă — și eu, învârtindu-mă împrejurul lui ca un năuc, ore întregi. Boris acompania tot timpul, ceea ce nu mă supăra deloc. Dimpotrivă, îl ascultam cu duioșie și cu o savoare nouă, cu toate că de obicei, când ascult muzică, nu-mi place

să fiu întrerupt de nici un zgomot. Cânta neîntrerupt, și am observat bine, avea predilecții. De pildă, în zgomotul lui Wagner nu putea să se descurce, și cântecul lui firav i s-o fi părut și lui ridicol, de-l întrerupea la fiecare moment, înainte de a fi încercat vreo întrecere mai prelungită. Din Stravinski iar nu putea înțelege mare lucru, căci dacă admitea toate improvizațiile cele mai neașteptate, nu-i plăcea decât lucrătura miniaturală, capriciul care să nu-i depășească ființa mică. La o placă unde cântau păsările, cumpărată anume pentru dânsul, a rămas chiar, oricât de ciudat ar părea, complect insensibil. Alegea îndeosebi un singur instrument, vioara, pe care aveam impresia că vrea s-o imite în toate melodiile. Și dacă aș alege din cele două sute de plăci pe aceea care producea cel mai sigur efect asupra lui, aș numi Poema lui Chausson, așa de perfect înregistrată, în execuția vibrantă a lui Enescu.

Cel care cunoaște această poemă știe ce rafinată este, ce subtilitate ți se cere ca să-i urmărești meandrele și ce voluptate nostalgică se desprinde din ea. Boris se punea imediat să cânte și să se întreacă în vibrații cotropitoare, oricât de ocupat ar fi fost în altă parte, în timp ce motanul Emil rămânea surd și adormit. Și dacă Boris nu mai cânta mai multă vreme, preocupat de semințele din față, artist odinioară și acum burghez care se îngrășa, Poema lui Chausson trebuia să-i aducă aminte că alta a fost menirea lui, ți dacă la primele fraze totuși voia să facă pe indiferentul, niciodată nu putea să reziste ultimilor triluri.

Într-o noapte, pe la ora trei, am fost trezit de un zgomot ciudat în colivie. Am ridicat învelitoarea și am găsit scatiul căzut de pe bețișor, buimăcit ca cineva care a fost trezit din somn pe neașteptate, înfoiat cum nu era de obicei, cu ceva misterios în uitătură. L-am crezut bolnav (cum poți îngriji, Doamne, o păsărică bolnavă?), și numai cu greu m-am decis să-l acopăr din nou și să-l părăsesc. A doua zi dimineața m-am grăbit să mă duc la el, dar l-am găsit teafăr ca totdeauna. Un ziar mi-a dat explicația. Scria acolo: „Astă-noapte la ora trei a fost un ușor cutremur de pământ. Oamenii nu l-au putut simți, dar a fost înregistrat de Institutul Meteorologic."

Și de Boris al meu! Și noi oamenii, care suntem așa de încrezuți și facem atâta caz de sensibilitatea noastră!

Am surprins la Boris o gamă întreagă de sentimente care-l făceau, cu toate că în miniatură, semenul meu: ciudă, elan liric, deprimare, gust de a fi antipatic fără motiv, interes, gelozie! Dar sentimentul care covârșea și care nu-l părăsea nici o clipă era spaima. Se temea de oameni, de muște, de umbre.

Era de ajuns nu numai ca să mă apropii și să pun mâna pe colivie sau pe el, dar numai să-l privesc neașteptat din cealaltă parte a camerii, ca el să-și înceteze orice

cântec, să se oprească din joacă, să tremure și să mă privească fricos. Și atunci reflectam — Alfred de Vigny în fața lupului:

Hélas ai-je pensé, malgré ce grand nom d’Hommes,

Que j’ai honte de nous, débiles que nous sommes!

Boris, umilă pasăre, nu știe de haosul de unde am pornit și de haosul care ne așteaptă. De morțile care ne înconjoară și fac din ființe fantome. De succesiunea celor mari și celor mici, care se împing mereu, ca să se înlocuiască. Și tu, omule, știi toate acestea. Vezi alături pe cine ai iubit mai mult dispărând, ca și cum n-ar fi existat niciodată. Te uiți în oglindă și constați zilnic transformarea și distrugerea. Îți ții iubita în brațe, încordată de patimă, tremurând toată, fierbinte, și deodată se înțepenește, nu mai are nici o vibrație la apropierea ta, poți să-i frământi carnea în voie și locurile ascunse, ceea ce o amețea odinioară, acum rămâne insensibilă, iar după câteva zile miroase așa de rău, că trebuie s-o azvârli sub țărână. Și totuși rămâi calm, te consolezi cu prima idee ce-ți iese în cale, ai curajul să emiți teorii și să crezi în ele, iar sufletul tău, sănătos clădit parcă pe veșnicie, n-are nici o spaimă…

Când a venit primăvara și am văzut afară frunzele și păsările așa de vesele, m-am hotărât, cu infinită părere de rău, să dau drumul lui Boris. Să se bucure și el ca ceilalți toți, să-și croiască o casă, să-și facă familie. Despărțirea a fost tragică. L-am obligat la mai multe încercări de zbor prin cameră și apoi l-am luat cu mine la Cernica, în păduricea de lângă mânăstire, unde nu mai sunt pisici aprige. (O! Uitătura pe care i-o îndrepta uneori motanul Emil și care mă îngheța și pe mine!) În fața unui copac cu frunze bogate am început să desfac pe Boris din cutioara unde fusese pitit și unde tremura de groază. Pe lângă mine, împrejurul pomului, se adunaseră o mulțime de călugări, apariție stranie, în hainele lor lungi, cu bărbile de toate formele și culorile, și cu toții păream că oficiem cine știe ce slujbă bizară.

Adio, Boris, frate!… Am simțit în mână pentru ultima oară căldura lui, și s-a dus pe prima cracă. Apoi, în timp ce noi îl priveam ținându-ne răsuflarea, a început să sară printre crengi, pe frunze, tot mai sus, cu sărituri mici, crezându-se poate încă închis în colivia mică. Și deodată a pornit-o într-un zbor falnic spre mândria și tristețea mea, peste pădure, departe, dispărând în zare.

Adio, Boris, frate!… Ce se va mai întâmpla cu tine? Poate că vei începe o dragoste aprinsă cu o păsărică tot așa de dulce… Sau, nedeprins cu spațiul, vei căuta zadarnic colivia; nu vei ști să-ți găsești mâncare și vei muri de foame; nu vei ști să

te aperi de păsările rele și te va strivi una din ele… Sau vei pleca odată cu tovarășii tăi, când frunzele vor începe să îngălbenească, spre soare, spre țările fermecate…

Iar eu, disprețuitor de ființa ta mică, nu încerc o dragoste nouă, căci port în mine cataclismele experiențelor vechi… Nu mă hotărăsc să mă duc spre moarte, ca o definitivă potolire, ci numai imaginez povești cu fantome… Nu plec spre zările spre care jeluiesc nostalgic ziua și noaptea, căci fac socoteli și nu pot pleca, suprem ridicol, fără bani de întors.

Boris, în tine, așa de mititel, pun toate veleitățile pe care mă simt prea bicisnic să le înfăptuiesc singur…